

Transkribering: Motverka rasism i skolan - skillnaden mellan rasism och kritik mot invandring

Lista över medverkande

HW: = Hugo Wester

BH: = Birgitta Hägg

NA: = Niklas Andersson

Intro: Välkommen till Skolverkets poddradio. Tema – motverka rasism och främlingsfientlighet.

[musik]

HW: Ja välkomna till Skolverkspodden om arbetet mot rasism och främlingsfientlighet i skolan. Med mig idag har vi...

BH: Birgitta Hägg från föreningen OHÖRBART [TID: 00:00:27] connection. Och jag är beteendevetare och vi jobbar aktivt ute i skolorna och reser och träffar lärare framförallt men även ibland elever. Har också tagit fram material för de som vill jobba mer kontinuerligt med frågan, både för sjuan, åttan, nian och för gymnasiet.

HW: Välkommen, och vi har också med oss...

NA: Niklas Andersson heter jag, jag kommer från en organisation som heter Peace Works och jag är projektledare i ett projekt som heter – låt stå antirasism på schemat. Där vi har tagit fram en metod för hur högstadie och gymnasielärare kan arbeta med frågor som kopplas till rasism i skolan. Och så har vi en utbildning kopplat till det så vi är ute mycket och utbildar lärare i hur man kan jobba med vårt material.

HW: Bra, nu också väldigt välkommen.

NA: Tack.

HW: Rasism och främlingsfientlighet det är ju oförenligt med skolans värdegrund. Och det som också står i läroplanerna är att uttryck av främlingsfientlighet och intolerans ska mötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Det vi försöker komma åt i poddarna det är liksom – hur gör vi det då i klassrum och korridorer och på skolgårdar? Och det utgår också från att barn och elever har rätt till skydd mot kränkningar och diskriminering i skolan och att de här rättigheterna finns där för att vi vet att om man blir utsatt så mår man inte bra och man påverkas också negativt på det sättet att man inte har samma möjligheter att lära och utvecklas förstås. Vi utgår alltid från ett konkret scenario. Idag så handlar det om skillnaden mellan invandringskritik och rasism. Och det konkreta

scenariot är det här – i en diskussion i klassrummet så hävdar några elever att Sverige måste minska invandringen för att de där flyktingarna kostar för mycket. Några andra elever säger emot här och hävdar också att det är faktiskt rasistiskt att säga såhär. Ja vad kan man säga om det?

- NA: Alltså för vår del så är det ju väldigt viktigt område, dels för att många hör av sig till oss och kanske det ska öppnas ett asylboende eller vi har någon form av problem kopplat mellan invandring och rasism. Och då brukar vi säga att vi pratar helt klart om beröringarna, men vi är också noggranna med att se på skillnaden mellan rasism och invandringskritik, eller flyktingfrågan så att säga. Rasism kan riktas mot någon som är född i Sverige bara beroende på hur de ser ut, och det är ett sånt litet bra exempel som ändå blir en liten aha-känsla. Just det, det är, kan vara eller det är oftast skilda saker. Så vår ingång är ofta att problematisera begreppen och det handlar lite om det där kunskap, alltså vad är rasism? Hur har den uppstått? Vad är en struktur? Hur fungerar det med normer historiskt och in i liksom idag? För att på så vis kunna ha en förståelse för att det här kanske är två olika saker.
- HW: Så det blir viktigt att ha kunskaper om rasism och olika former av rasism, alltså kunskaper blir viktigt för skolpersonal att ha det och lärare kanske i synnerhet för att hålla den här skillnaden. För jag hör ju att ni vill sätta en skillnad här, och det kanske inte har med varandra att göra på det sättet.
- NA: Nej alltså jag tror att det är jätte viktigt med, och det är väl en klassiker och nästan lite klyschigt, men alltså framförallt i det här fallet att kunskap om rasismen kommer också avgöra hur du agerar i konkreta situationer i klassrummet. För att en förståelse av rasism så som... är inte samma sak som invandringskritik gör ju en stor skillnad. Men om man tycker att de sitter ihop så blir det också ett annat sätt. Det är samma sak som vi brukar ofta hamna i diskussionen om skillnaden mellan rasism och främlingsfientlighet. Det är samma sak där, jag tror det är viktigt att hålla isär dem för annars kommer man inte att hitta rätt metoder. Och det är det vi är ute efter metoder liksom (skratt).
- HW: Ja hur tänker du Birgitta kring rubrikerna på caset, alltså skillnaden invandringskritik och rasism och själva den här situationen. Vad är er upplevelse när ni är ute i skolor?
- BH: Vi hamnar ju ofta i skolor som finns ganska långt ifrån storstaden och där är det en reell verklighet för dem att man helt enkelt inte är van med att det kommer människor som kommer från andra orter, eller andra platser på jorden. Och där kanske det är som du säger, det är främlingsrädslan som är det största. Det här är någonting jag är obekant med, någonting som jag inte är van att möta. Och då kanske det, då är det viktigt som du säger att tänka efter litegrann och fundera – vad är det egentligen orsaken, grunden till att man säger de här yttringarna?
- HW: För ni är ute både i lite större orter men också i mindre då, och då menar du att ert arbete

ser olika ut beroende på vilken skolverksamhet som ni vill fungera som en resurs för?

- BH: Ja det gör det verkligen. Och framförallt på orter där man lever ganska nära de som kommer. För om det har varit en ort där det varit utflyttning så blir det tomma lägenheter och så kommer asylsökande och hamnar i ortens skola där man kanske inte alls har varit van med att det finns människor som kommer ens från grannorten. Utan man har levt ganska så isolerat. Och då kan det bli, då kan just främlingsrädslan i sig väckas. Sen kan man diskutera det här med att det kostar pengar. Det är ju ett, det kostar ju pengar att människor kommer hit och då kan man fundera kring om det är någonting som man får diskutera eller inte.
- HW: Men skolan speglar ju samhället och samhället skolan så det är klart att de här diskussionerna då både när det handlar om solidaritet och stor uppslutning och asylrätt och så som vi hör på TV och diskuterar kanske i personalrum eller med vänner, det blir också diskussioner i klassrum och korridorer. Så är det i caset det här med just det läraren står inför att balansera det här kring att några elever uttrycker sig på det här sättet, men och andra säger – men hörni, sådär får man inte säga, det är rasistiskt. Har ni varit med om såna samtal med skolpersonal som handlar om just det där?
- NA: Jag skulle vilja hävda att rasismen är så pass rotad i oss att den handlar fortfarande ganska mycket om någon form av utseendemarkörer eller det som traditionellt har kallats för ras för att främlingsfientlighet blir ju ofta, eller blir ju sällan så att säga applicerat på låt säga en norrman som har varit här i tre veckor.
- BH: Vi hade vid ett tillfälle en diskussion där det var elever från Skåne, ett par stycken som kom flyttande och som hade en helt annan dialekt än den skolan där de hamnade, ganska långt ifrån.
- NA: Men då brukar jag försöka på ett ödmjukt vis tala till att det ändå är lite skillnad, om man lägger in ett maktperspektiv på det hela så är det inte riktigt samma sak för vad jag vet i alla fall så finns inget strukturellt förtryck (skratt) mot skåningar, det är inte så att man har lägre medellivslängd eller tillgång till bostad och arbete och allt vad det nu är som mäts. Så därför så den, och då brukar vi tala om att den individuella upplevelsen är såklart likadan och som lärare eller pedagog, när du får höra något sånt från en elev så är det jätteviktigt att lyssna på det och ta in det. Men jag tror att man både kan prata om den här individuella jobbiga händelsen men ändå skilja den från hur det ser ut strukturellt.
- BH: Ja och jag tror att det är det viktiga att ha båda bollarna i luften samtidigt.
- NA: Ja.
- HW: Ibland i den här diskussionen hör man även begrepp som svenskfientlig och det gränsar ju lite till det här och ditt resonemang Niklas kring det här med ändå maktrelationer här och majoritet och minoritetssamhälle.

NA: Mmm...

HW: Men jag tror kring begreppen som vi också berörde i början här blir det viktigt att personal tillsammans också får prata om olika förståelser av de här orden. Så att man bättre då, och då är det kunskaper om då, att man bättre då kan hantera samtalen i klassrummet. Samtal som vi också vet genom studier och forskning att man i skolan tyvärr också ibland backar ifrån, att man inte riktigt hanterat dem. Och det kan också bero på var någonstans i lärandemiljön som det här uppstår. Hur tänker ni kring det? För olika arenor kanske har olika praktiska lösningar. Jag tänker då, är det här ett samtal som har kommit upp i klassrummet som i exemplet, då kanske läraren som är ansvarig har, känner en viss strategi liksom som ska gå igång. Är det ute i korridorer och på skolgården så kanske det är någon annan. Hur tänker ni kring det med arenans betydelse för vilka strategier som skolpersonal använder i de här frågorna?

BH: Framförallt så tror jag att det är viktigt att våga ta i när något händer, att inte lägga locket på eller lyfta bort det, utan att våga ta i saken oavsett vilken arena det är. Men det handlar ju också om att i en klassrumssituation så är ju eleverna mer utsatta om man tar i en fråga och diskuterar den, så den människan som då har sagt eller yttrar detta hamnar i en väldigt utsatt position. Och då måste man också vara mer varsam. Och i klassrumssituationen så kanske det räcker att man säger ifrån till att börja med men sen tar upp samtalet senare på en mer individuell nivå.

HW: Ja och då pratar vi om aktiva insatser här verkligen.

BH: Ja.

HW: Men också kopplat till en öppen diskussion. Hade du någon tanke kring Niklas med det här med arenans betydelse för hur man agerar?

NA: Nej alltså vi har tagit fram någon form av kommunikationsstrategi som just går ut på att det finns väldigt många olika situationer. Det finns olika former av rasism, de kan komma från olika håll och i olika arenor. Sen handlar det om då att ha förberett sig och ha diskuterat massor med olika scenarier. När vi är ute och utbildar så gör vi just det att ta fram olika scenarier som händer i olika miljöer och olika saker som sägs för att liksom ha övat lite så att säga. Men att kanske grunden är ändå oavsett arena att agera om någon kränks.

HW: Och det är ju i linje med kapitel sex om att skolans personal har kan man säga en handlingsplikt där man tänker att ett barn upplever kränkande behandling och trakasserier, diskriminering så ska ett arbete gå igång. Men när görs det? Det kan också vara att agera eller göra en aktiv insats kan vara också att hindra och inte alltså försöka undvika så långt som möjligt att barn och elever upplever kränkande behandling. Och då tänker jag på den här öppna diskussionen, när ska den då komma till stånd den öppna diskussionen? För det

är också så att barn och elever kan behöva pröva sina tankar också om saker som har med flyktingfrågan och politisk att göra, och de kanske vill pröva var gränserna går just i klassrummet för att där möta motstånd eller diskussion och reflektion från klasskamrater men också från ansvarig pedagog. Så vad blir det där liksom att agera? Att vara aktiv i sin insats? Är det som du sa Birgitta liksom, ja värna värdegrunden och sätta ner foten där men också kanske liksom ta upp samtalet senare, eller är det nästan såhär – app app app, sådär får man inte säga? Det blir ett dilemma litegrann, det blir en delikat uppgift att hantera.

- NA: Mmm... liksom det är det ständiga dilemmat och vi kommer inte att ha några svar på det här, vi kan inte säga hur högt taket ska få vara för att det ska bli perfekt. Och återigen det är någon form av, alltså man måste både fundera på om det blir alltför hårt, en hård markering och man känner att härinne måste jag tycka på ett speciellt vis, då kan det uppstå, det finns ett begrepp som kallas psykologisk reaktans, alltså att man reagerar extra mycket och vill då eventuellt uttrycka sig rasistiskt. Och det vill vi inte ha för då kanske vi skapar lite av det vi vill motverka.
- HW: Hur menar du då om läraren då går på och liksom såhär tar debatten i klassrummet och liksom sätter ner foten såhär – alla är lika värda, är det det du menar att det kan bli en reaktion hos eleven?
- NA: Alltså om det uppstår en alltför tydlig känsla av att man inte får tycka som man tycker då finns det en risk att man liksom vänder sig mot liksom hela metoden eller läraren och kanske då knyter näven i fickan och tänker ännu mer, nu ska jag verkligen liksom vara rasistisk. Så det är en process, ett fenomen man måste vara medveten om. Sen tror jag inte att rasismen kommer därifrån som vissa vill hävda. Om vi tar upp det här på liksom en samhällelig nivå så är det många som menar att vissa partier de växer just på grund av det där och det där för rasismen finns för att vi får inte säga vad vi tycker. Det tror inte jag, men en faktor att räkna med samhällelig debatt såväl som i klassrummet.
- BH: Jag tror ju på det deliberasiva samtalet där man tillåts att pröva tillsammans och att kunna utgå från det som sägs. Och istället för att lägga locket på och smälla på fingrarna. Att kunna ta den kommentar som har lyfts och ha den som en utgångspunkt i samtalet, och när vi jobbade lokalt så använde vi den metoden dagligdags och fick väldigt fina samtal. För den människan som man hade framför sig, eleven kände sig respektfullt bemött och att någon tog dens åsikter och upplevda verklighet och tankar och verklighetsuppfattning på allvar. Och att kunna utgå från det och tillsammans titta på – stämmer det? Är faktan som du framför stämmer den? Var är källorna? Finns det fler källor? Fler perspektiv? Vad blir det för konsekvenser och vi gör som du säger? Om vi drar det här till sin spets, vad händer? Om vi som i caset här, om man skulle säga nej och stopp till alla flyktingar och inte ta in några fler, hur skulle konsekvenserna bli för Sverige? Hur skulle det bli för Europa? Hur skulle det bli i flyktinglägren? Och att tillsammans på ett respektfullt sätt

fundera kring frågan som har lyfts. Och det gör ju att man vidgar perspektiven för eleven, både den som har sagt det och i klassrummet och kan få ett fint samtal tillsammans, utan att någon behöver tappa ansiktet, för det är som du säger det blir risk för en reaktans annars.

HW: Rådet blir då som jag hör att skapa genom deliberation eller genom en dialog pedagogisk liksom strategi, skapa ett tillitsfullt klimat där man känner att sina åsikter, man får pröva de här värdena. Men samtidigt värna värdegrunden och jobba med kapitel sex om kränkande behandling. Och då måste man ju någonstans också påtala om det kommer ett uttalande där man misstänker att någon kanske upplever en kränkande behandling att det kan upplevas så. Eleverna kanske är väl medvetna om att ett sånt här uttalande i klassrummet skulle skapa en diskussion, den här läraren som är bra på att liksom värna skolans värdegrund skulle göra det här på ett respektfullt sätt men liksom det blir en argumentation. Och så undviker eleverna kanske att dryfta de här åsikterna i klassrummet. Men på skolgården och i korridoren så florerar de.

NA: Och på nätet.

HW: Och på nätet. Och hur gör man då i skolan? För det är också en del av utbildningen. Det gäller ju all personal, hela skoldagen inom ramen för utbildningen, hela arenan skolan då och inte bara klassrummet.

BH: Jag tror det är viktigt också att ha med alla kringpersonal när man har fortbildningsdagar, i de här frågorna så att alla drar åt samma håll. För det visar ju även forskning att det är en framgångsfaktor. Och vår erfarenhet är också att det är en framgångsfaktor. För om skolmåltpersonal, vaktmästare, de som rör sig i områden där kanske inte alltid lärarna finns med närvarande, att de också reagerar på samma sätt. För elever är inte dumma, om det är vissa lärare som är väldigt aktiva i frågan och sen finns det personal på skolan som tolererar att saker och ting händer och man inte reagerar, då blir det dubbla budskap vilket säger till eleverna att – egentligen är inte det här så viktigt. Så jag tror det är viktigt att även ta med den personalen i de här diskussionerna, i samtalen.

HW: Det är frågor som spelar in på många olika sätt i skolans verklighet. Men skulle ni säga då att det här uttrycket som vi har i caset idag – Sverige måste minska invandringen för de här flyktingarna kostar för mycket, säger en elev.

NA: Jag tror att rasism är någonting som görs, det är någonting som finns väldigt subtilt i vår vardag, i små ord som liksom som inte man själv är medveten om, och därmed inte sagt att någon är rasist. Det är liksom inte det som är poängen, utan att förstå att vissa uttalanden liksom kan läsas in i en rasistisk logik som har många år på nacken och där man gör skillnad på människor beroende på var de kommer ifrån, hur de ser ut, vilket då tenderar att liksom rikta ut mot vissa grupper mer än mot andra grupper.

BH: Jag tror också att det finns en risk i att rasismstämpla alla uttalanden i den här vägen för att det finns också, kan också finnas ett ärligt uppsåt där man har en väldig human människosyn och verkligen vill att människor ska komma, men har en rejäl oro för resursbrist. Och en uppgivenhet inför den lokala situationen. Så där kan vi möta såna här yttranden men där människor helt enkelt har en ekonomisk tanke kring det och en resurstanke kring det.

NA: Ja men då tror jag vi måste tala om vad är det som gör att vi ställer till exempel pensionärer mot invandrare? Vad är det som gör att vi väldigt snabbt tänker så? Det tror jag beror på att det finns krafter i samhället som vill att vi ska tänka så, som hamnar in den typen av argument, vilket gör att de också kommer nära till hands att säga då. För det är inte så enkelt, det är en förenklad världsbild och då tror jag att om någon säger så så måste vi prata om – är det så enkelt som vissa vill göra sken av? Nej det kanske det inte är. Alltså själva metadiskussionen blir viktig.

BH: Och där tror jag också att det blir viktigt att kunna ha kunskap för som du säger, man sätter grupper mot varandra trots att det egentligen inte är det det handlar om. Och det finns också orter där man inte ens är medveten om att, man klagat på att servicen försvinner men man är inte medveten om att det är just tack vare att det har kommit asylsökande till orten som skolan kan vara kvar, som affären överlever, som det faktiskt skapas nya arbetstillfällen. Men det kanske man väljer att blunda för och så ser man det som man tror kostar pengar istället. I grund och botten handlar det om asylrätt och alla människors lika värde, och har man det som en grund, och om människor då ser de ekonomiska problemen som någonting som de upplever ett behov av att prata om, då är det bra att kunna göra det på ett relevant sätt och vidga perspektiven även där.

HW: Och jag tänker också på det som vi ser i attitydmätningar och liksom studier på unga människors tankar om de här frågorna att det går en oro, en ökad oro bland unga människor kring både att rasism och främlingsfientlighet ska öka, och att vi har en situation i världen nu att vi måste ta hand om också många människor på flykt, och hur ska vi hantera det? Det kan gå hand i hand, det kan vara samma elever som bär på bägge de delarna, så det är komplext och det spillar över och är en uppgift för skolan att hantera inom ramen för arbetet mot rasism och främlingsfientlighet i skolan. Utifrån kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Tack ska ni ha för ett spännande samtal.

NA: Tack så mycket.

BH: Tack.

[musik]

Tack för att du har lyssnat. På Skolverket.se finns förklaringar till centrala begrepp som används i avsnittet. Samtalet leddes av Hugo Wester, undervisningsråd på Skolverket.

[musik]